

NT. CSUTOROS ELEK EMLÉKEZETE

Írta: VASVÁRY ÖDÖN

1968

Ezt a cikket voltaképpen két esztendővel ezelőtt kellett volna megírni, amikor a százszent-dős születési évfordulója volt annak a férfinak, akinek neve e cikk élén áll. Akkor feledékenységből maradt el, ami, sajnos, a legérdemesebb emberek emlékére is ráborul évtizedek multával. Az elmulasztott akkori megemlékezés pótlását akarja elérni ez a cikk, amelynek megírására egy nemrégien lefolyt alkalom adott alkalmat.

Vasváry Ödön

A loraini, Ohio, magyar református egyház ünnepelte fennállásának 65-ik évfordulóját. Az ünnepség a megszokott keretek között folyt le, nagy sikerrel, mint illik. A templomi angol prédikációt egy fiatal megjelenésű lelkész mondta, akinek angol-ságán megérzett, hogy nemcsak úgy szedte fel, mint mi, akik odaát születünk és nevelkedtünk, hanem beleszületett és iskolázott. A szónok nem volt ismeretlen a hallgatóság előtt, hiszen majd nem fél-százados lelkipásztori mult áll mögötte, amelyből majdnem negyven esztendőt a clevelandi magyar presbiterian egyház szolgálatában töltött: Csutoros W. István.

Beszédét az a körülmény tette különösen érdekessé, amit ő maga is megmondott, hogy a loraini egyház alapításakor, 65 évvel ezelőtt, az ő édes apja, a nagyemlékü Csutoros Elek állt ugyan-

azon a szőszéken és mondotta el a magyar prédikációt, ugyanazokat az alapigéket véve fel magyarul, amelyeket ő is felvett ma angolul, Máté evangéliumának 16-ik részéből: "Ezen a köszik-lán épitem fel az én anyaszentegyházamat, és a pokol kapui sem vesznek rajta diadalmat."

Az apja nyomdokaiba lépő magyar lelkipásztor elég ritka jelenség a mi amerikai életünkben, de érdekesnek tartjuk megemlíteni, hogy a magyar református egyházi élet három igazi amerikai uttörője, Harsányi Sándor, Dr. Kalassay Sándor és Dr. Csutoros Elek, fiaiban próbálta folytatni nemes munkáját, akik szintén magyar lelkipásztorokká lettek.

Csutoros Elek neve és egyénisége hosszú évtizedeken keresztül össze volt forrva az amerikai magyarság egyházi és társadalmi életével. Az uttörő lelkészek misszionárius munkát végeztek és hogy az mit jelentett, azt csak az tudja igazán értékelni, aki ismerős az akkori közlekedési viszonyokkal. Télen nyáron örökös jöves-menés, gyaloglás, lassu vicinálisokon való üldöglés, órák-hosszat tartó várakozás volt a mindennapi kenyerük, csak azért, hogy egy maroknyi magyarhoz a maguk nyelvén vigyék el az Isten Igéjét. Nem éheztek, tisztességes ruhára is telt, de szegény maradt valamennyi. Csutoros Elekről meg lehetne mintázni a régi magyar misszionárius ideális szob-rát. Dalás, szép szál férfi volt, egyenes tartású, anélkül, hogy abból bárki is büszkeséget olvasha-tott volna ki. Arca mindig mosolygós, szája min-

dig valami mulatságos, ártatlan história elmondására kész, előadási modora olyan, amilyen talán a régi magyar táblabíráké lehetett, akiknek külföldben is közeli lelki rokona volt.

Sok ilyen elbeszélésre emlékszem. Legtöbbet régi debreceni diákkorából merítette és ebben kifogyhatatlan volt. Ez volt a szegény diákok klasszikus korszaka, amit ma már elképzelni is nehéz. Elek bácsit kellett hallgatni, hogy az ember előtt megelevenedjék az a rég letűnt, egyszerű világ, amelyben a szenzációt egypár kiadós verekedés jelentette a csizmadia inasokkal, a diákság osi ellenségeivel. Az öreg kollégium úgy élmezte a diákokat, hogy a főzést kiadták asszonyoknak, akik a város különböző pontjain éltek. A megfőtt eledelt a diákok vitték a kollégiumhoz, kettésével, a nagy kondérokot hosszú rudakon átfűzve, a vállukon. Képzeltető, hogy téli időben milyen állapotban érkezett meg az élelem a kollégiumhoz! Mert megérkezett, dacára annak, hogy az inasok hadereje rendesen fésben állva várta az ételvívő diákokat. A támadást azonban rendesen nem volt nehéz visszaverni, mert a kondérokot letéve, a kihuzott rudakkal egykettőre elintézték az orvátmadókat. Az ételek között leggyakoribb volt a "nyögvenyelő" és egy "öhon" nevezetű táplálék, ami valami nyúlós és ragadós galuskaféle lehetett. Elek bácsi kellett annak az elmeséléséhez is, amikor a kivándorló hajón ő maga vizsgálta meg, hogy milyen kosztot adnak a fedélközi szegény utasoknak, akkora kanállal kóstolgatva az ételt, mint egy mosdólavór. Vagy amikor Floridiában járva, a szabad ég alatt tartott istentiszteletet a magyaroknak, amin azonban a környékbeli néger is résztvettek, de csak titokban kandikálva ki a bokrok közül, mert nem mertek engedélyt kérni a részvételre, amit pedig a magyarok szívesen megadtak volna. Vagy amikor leírta volt munkaadóját, egy pestmegyei földbirtokost, akinek gyermekei mellett három esztendeig nevelősködött. A háziur szobájában volt egy nagy szögletes asztal, amely mind a négy sarkánál kötéllel volt a mennyezethez erősítve. Amikor gondolataiba akart mélyedni, fel és alá járkált a szobában, de hogy ezt akadály nélkül tehesse, az utban álló nagy asztalt a csigákon felhuzta a mennyezethez. Számptalan ilyen anekdotája volt, aminek végighallgatása igazi élvezet volt.

Egyházát, fajtáját, népét mindennekfölött szeretete. És mégis kivándorolt. Miért? Elöttem van egy hosszú levele, amelyet 1925-ben írt egy volt iskola társának Magyarországon. 33 éves volt, amikor megérlelődött benne a szándék hogy Amerikába jön, mint nős ember, egy gyermek apja. Így ír a levélben: "Amikor Dávidházy esperestől szolgálati bizonyítványt kértem, megdorgált, hogy miért megyek Amerikába? Én azt válaszoltam, hogy itthon egy elenyésző semmi vagyok, itt nem sokat tehetek a fajomért, és vallásomért. Ott künn nagyobb szükség van rám. Két egyház van félév óta lelkész nélkül és lelkész hiányában feloszlóban van. Oda hívnak és várnak, itthon pedig a nagy kortes világban szegény ember nem juthat egyházhoz."

1898 októberében érkezett a három tagu kis család Clevelandba, ahol azonnal otthont találtak. És attól kezdve egy esztendő kivételével, az Egyesült Államok lett az egész, azután már növekvő család állandó otthona. Az egy évet Magyarországon töltötték. Apósa, Bihar megyei lelkész meghalt és utódjául Csutoros Eleket választották. Mint írja, "meggondolatlanul" elfogadta a meghívást 1911-ben, visszamentek, de egy év múlva újra kezükbe vették a vándorbotot. "Jól láttam a hazai állapotokkal, nem jó szemmel nézett rám se a főispán, se a szolgabíró, még a földes urak sem, mert örökösen leckéztettem őket az állatlan rendszer miatt."

Az amerikai életet előről kellett kezdeni. Ujra jött az utazó misszionáriusi korszak, a tóparti egyházak, majd Cleveland West Side és végül Columbus munkamezeje. Személye és munkája sohasem hiányzott egyetlen érdemes magyar mozgalmából sem. Kossuth és Washington szobor, Református Egyesület, Amerikai Magyar Szövetség és sok más történelmi megmozdulás és sikeres munka kapta meg a segítséget és bölcs tanácsot az örökifjunak látszó lekipásztortól, akit mindenki szeretett és tisztelt. Akinek úgy magán mint közléte mindig makulátlan maradt és aki-

ről el lehetett mondani, hogy talán sohasem volt egyetlen közéleti emberünk sem, akinek olyan kevés ellenfele lett volna, mint neki.

Kitüntetésre, dicséretre sohasem vágyott, megelégedett azzal a jutalommal, amelyet a vele együttérző magyar szívek adtak neki. Egyetlen egyszer azért mégis kapott kitüntetést, amikor ősi és szeretett iskolája, Debrecen, a theologiai tudományok tiszteletbeli doktorává avatta. Ritka kitüntetés ez, eddig csak Csutoros Elek és Nánássy Lajos kapott meg az amerikai egyházi élet munkásai közül.

És végül jöttek a nyugalom évei, amelyeket gyermekei körében töltött, az ország különböző városaiban. 85 éves volt, amikor 1950-ben, South Carolina államban lehunyta szemeit. Utolsó pihenő helye Columbus, Ohio egyik temetője. Özvegye, életének hű társa, 94 esztendő terhével vállain, Californiában él egyik leányával.

Alkotásai élnek, bár a legnagyobb, az East 79 utcai szép templom, amelyre mindig méltán büszke volt, ma már ijesztő romhalmaz. A hajdan tetszetős, tiszta, élénk magyar utca, az akkori magyar élet egyik fontos központja, ma már olyan hely, ahová magunkfajta ember nem akarja betenni a lábát. Az amerikai nagyvárosok átka a lezülles, már régen utólérte, bár nem a magyarok hibájából. A hajdani szép templom sudár tornya csonkán mered az égnek, a még élő régi hivek között senki sem akad, akinek közelébe is menni kedve volna. A régi magyar élet, amely létrehozta és sokáig körülvette, nincs többé. Csak emlékei élnek, azok emlékével együtt, akik segítettek azt az életet kialakulni és szebbé tenni. Csutoros Elek bátyánk ezek közé tartozott. Nevét, munkáját, emlékét, az amerikai magyarság története mindig számon fogja tartani.

